

Analiza porównawcza jakości kredytów sektorów bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej

Błażej Lepczyński, Marta Penczar*

Streszczenie: *Cel* – Celem artykułu jest analiza porównawcza jakości kredytów w sektorach bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej. Istotnym elementem badań było również uchwycenie najważniejszych czynników wpływających na jakość akcji kredytowej banków w sektorach bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz określenie pozycji polskiego sektora bankowego na tle innych sektorów pod względem jakości kredytów.

Metodologia badania – Artykuł pogłębia wiedzę na temat pozycji polskich banków pod względem jakości portfela kredytowego na tle banków z innych krajów w Unii Europejskiej. W artykule dokonano przeglądu dostępnej literatury na temat czynników determinujących jakość kredytów. Przeprowadzono również badanie porównawcze jakości kredytów sektorów bankowych państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Wynik – Wyniki zrealizowanego w artykule badania wskazują, że sytuacja pod względem jakości kredytów w sektorach bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej jest zróżnicowana. W 2015 roku wysoki poziom wskaźnika kredytów nieregularnych utrzymywał się na Słowenii, w Rumunii, na Węgrzech i w Bułgarii. Jest to związane z ogólną sytuacją przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w tych krajach, wymagającą oddłużenia. Znacznie lepsza pod względem jakości kredytów jest natomiast sytuacja czeskiego, łotewskiego, słowackiego i litewskiego sektora bankowego. W tych krajach wskaźnik kredytów nieregularnych w 2015 roku był niższy od średniej dla całej UE. Polski sektor bankowy, pomimo nieco wyższego poziomu wskaźnika kredytów nieregularnych niż średnia dla UE, należy zaliczyć do najlepiej prezentujących się pod względem jakości kredytów sektorów bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Słowa kluczowe: jakość, kredyt, banki

Wprowadzenie

Wysoka jakość prowadzonej przez banki akcji kredytowej jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na ich kondycję finansową i zapotrzebowanie na kapitał. Do wysokiej jakości kredytów dużą wagę przywiązują inwestorzy i instytucje regulujące rynek, ponieważ pogarszająca się jakość kredytów jest ważnym sygnałem o narastających trudnościach i w skrajnym scenariuszu może doprowadzić do bankructwa. Można zatem przyjąć, że jakość kredytów jest ważnym wskaźnikiem oceny kondycji banków, sektorów

* dr Błażej Lepczyński, Uniwersytet Gdański, Wydział Zarządzania, Katedra Bankowości, e-mail: blazej.lepczynski@gmail.com; dr Marta Penczar, Uniwersytet Gdański, Wydział Zarządzania, Katedra Bankowości, e-mail: marta.penczar@ug.edu.pl.

bankowych, stąd też powinna podlegać analizie nie tylko w wymiarze krajowym, ale również międzynarodowym.

Celem artykułu jest analiza porównawcza jakości kredytów w sektorach bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej należących do Unii Europejskiej.

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej z nich omówiono znaczenie analiz porównawczych po względem jakości kredytów i wskazano konsekwencje zbyt niskiej jakości portfeli kredytowych w bankach. W drugiej części opracowania przedstawiono przegląd badań nad jakością portfeli kredytowych zrealizowanych w ośrodkach akademickich, instytucjach nadzorczych i bankach centralnych. W ostatniej części artykułu scharakteryzowano metodykę badania jakości kredytów w ujęciu międzynarodowym oraz przeprowadzono analizę porównawczą ze szczególnym uwzględnieniem czynników różnicujących jakość kredytów w państwach Europy Środkowo-Wschodniej należących do UE.

1. Znaczenie analiz porównawczych jakości kredytów w sektorach bankowych

Prowadzenie badań porównawczych jakości kredytów jest istotne co najmniej z trzech powodów. Po pierwsze, jakość kredytów jest jednym z ważniejszych kryteriów oceny stabilności finansowej banków i prawdopodobieństwa ich bankructwa. Analiza jakości kredytów pozwala również ocenić poziom ryzyka kredytowego w banku. Kredyty nieregularne są bowiem wynikiem realizowanej w bankach funkcji kredytowej. Ich wysoki poziom i szybki wzrost świadczy o materializacji podjętego przez bank ryzyka kredytowego.

Po drugie, jakość kredytów jest wykorzystywana w pomiarze stabilności finansowej na poziomie całego sektora bankowego. Ocena jakości kredytów jest zatem również ważna z punktu widzenia instytucji sprawujących nadzór mikroostrożnościowy, jak i makroostrożnościowy.

Po trzecie, analiza jakości kredytów jest istotna w punktu widzenia całej gospodarki. Wysokie ryzyko kredytowe i straty banków związane z działalnością kredytową mogą bowiem doprowadzić do ograniczenia skali prowadzonej przez banki akcji kredytowej, co w efekcie będzie miało negatywny wpływ na aktywność gospodarczą.

W wielu pracach naukowych wskazuje się, że banki, które zbankrutowały, miały zazwyczaj wysokie wskaźniki kredytów niespłaconych terminowo, co wskazuje, że słaba jakość kredytów może być ważnym czynnikiem sprzyjającym bankructwu banku. Berger i De Young już w latach 90. XX wieku wskazywali, że „praktycznie wszystkie badania przypadków upadłości banków potwierdzają, że upadające instytucje mają dużą proporcję należności nieregularnych przed upadłością oraz że jakość aktywów jest statystycznie istotnym predyktorem bankructwa” (Berger, De Young 1997, s. 1). Również najnowsze analizy jasno wskazują, że bankrutujące banki mają znacznie wyższe wskaźniki kredytów nieregularnych na tle banków o dobrej kondycji (Cissi 2015, s. 2).

Cytowani Berger i De Young analizowali w swoim artykule związek pomiędzy jakością kredytów a efektywnością kosztową, opierając się na wynikach finansowych banków amerykańskich ze stosunkowo długiego okresu (analizą objęto lata 1985–1994). W konkluzji autorzy artykułu¹ stwierdzają, że „relacje między jakością kredytów i efektywnością kosztową działają w obu kierunkach” (Berger, De Young 1997, s. 13). Wzrost kredytów zagrożonych skutkuje spadkiem efektywności kosztowej, ponieważ wysoki poziom kredytów zagrożonych wymaga zwiększenia wydatków związanych z monitorowaniem kredytów (Berger, De Young 1997, s. 13). Z ich badań wynika także, że banki o niskim kapitale charakteryzują się również niższą jakością kredytów.

Wysokie wskaźniki kredytów nieregularnych w bankach są często wynikiem zbyt liberalnej polityki kredytowej oraz szybko rosnącej akcji kredytowej powiązanej z nieprzestrzeganiem procedur udzielania kredytów. W warunkach bardzo szybkiego tempa wzrostu kredytów mamy często również do czynienia ze spadkiem znaczenia stabilnych źródeł finansowania kredytów. W efekcie w bankach narasta nierównowaga, która w skrajnej sytuacji może doprowadzić do bankructwa banku. Ważna jest jednak faza cyklu gospodarczego. Nie zawsze bowiem wzrost kredytów prowadzi do pogorszenia ich jakości. R.T. Clair podkreśla, że jest całkiem możliwa sytuacja braku negatywnego efektu na jakość kredytów, a nawet pozytywny efekt (Clair 1992, s. 10). Według cytowanego autora decydujące znaczenie ma tu siła gospodarcza podczas fazy wzrostu.

Obok czynników makroekonomicznych na poziom wskaźników kredytów nieregularnych wpływają również specyficzne czynniki bankowe. Wpływ na jakość kredytów mają bowiem polityka kredytowa i procedury zarządzania ryzykiem. W kontekście specyficznych czynników bankowych warto zwrócić uwagę na wielkość banku jako determinantę jakości kredytów. Prowadzone badania sugerują, że w dużych bankach odsetek kredytów zagrożonych jest mniejszy z uwagi na lepiej opracowane standardy kredytowe.

Zbyt wysokie wskaźniki kredytów nieregularnych w bankach są również sygnałem zagrożenia dla całego sektora (systemu) bankowego. Nieprzypadkowo wskaźnik jakości aktywów jest elementem listy wskaźników stosowanych przez MFW do oceny stabilności sektorów bankowych (IMF 2013, s. 21). P. Smaga przytacza, że „MFW za najważniejsze wskaźniki uważa: jakość aktywów i kapitału, poziom rentowności i płynność” (Smaga 2014, s. 32).

Analiza jakości portfeli kredytowych banków jest także ważna z punktu widzenia całej gospodarki. Niska jakość kredytów może bowiem utrudniać rozwój gospodarczy. Kredyty są ważnym czynnikiem napędzającym koniunkturę gospodarczą. W sytuacji ich niskiej jakości banki raczej zacieśniają politykę kredytową niż ją liberalizują, co nie sprzyja wzrostowi gospodarczemu.

Podsumowując, niska jakość aktywów świadczy zwykle o nadmiernym ryzyku kredytowym w banku, co w skrajnym scenariuszu skutkować może jego bankructwem. Pogarszająca się jakość jest także ważnym sygnałem dla instytucji nadzorczych o pogarszającej się

¹ Autorzy wykorzystali w badaniach modelowanie ekonometryczne.

kondycji sektora bankowego. Kredyty nieregularne mogą również wpływać negatywnie na aktywność gospodarczą, ponieważ banki w sytuacji pogarszającej się koniunktury gospodarczej i jakości kredytów zaostrzają z reguły politykę kredytową, co utrudnia gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom dostęp do kredytu.

2. Przegląd literatury dotyczącej badań nad jakością portfeli kredytowych

W literaturze wyróżnia dwa podstawowe zestawy czynników objaśniające zmiany poziomu kredytów nieregularnych. Pierwsza grupa skupia się na czynnikach zewnętrznych, do których zalicza przede wszystkim ogólne warunki makroekonomiczne, które mogą wywierać potencjalny wpływ na zdolność kredytobiorców do obsługi kredytów. Druga grupa skupia się na czynnikach specyficznych (wynikających z funkcjonowania samych banków). Literatura wskazuje, że ta grupa czynników ma większy wpływ na zmienność poziomów kredytów nieregularnych.

Badania Nir Kleina (2013) przeprowadzone w krajach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej (CESEE) wskazują na istotny wzrost wskaźnika kredytów nieregularnych (NPL) w regionie od początku kryzysu finansowego. Zwiększył się on bowiem średnio do 11% na koniec 2011 roku, z poziomu nieco około 3% na koniec 2007 roku. W badaniu uwzględnione zostały wyniki bilansowe dziesięciu największych banków, w każdym z 16 krajów objętych analizą w latach 1998–2011. Autor podkreśla, że spadek jakości aktywów przekłada się z jednej strony na wzrost wymogów kapitałowych, a z drugiej ogranicza bankom możliwości dalszej ekspansji kredytowej i finansowanie sfery realnej. Zwraca również uwagę na kanały transmisji wzrostu poziomu kredytów nieregularnych. Zalicza do nich zarówno czynniki makroekonomiczne, jak i specyficzne czynniki zależne od polityki banków. W zakresie czynników makro, autor dowodzi, że poziom kredytów nieregularnych wykazuje tendencję wzrostową w warunkach rosnącego bezrobocia, deprecjacji waluty i utrzymywania się inflacji na wysokim poziomie. Analogiczne wnioski potwierdzone zostały także w innych badaniach empirycznych (Salas, Suarina 2002; Rajan, Dhal 2003; Fofack 2005; Jimenez, Saurina 2005).

Warto również zwrócić uwagę na wyniki badania Nir Kleina odnoszące się do czynników zewnętrznych, niezależnych od sytuacji danego kraju. Chodzi tu przede wszystkim o wpływ PKB w strefie euro czy globalnej awersji do ryzyka na jakość aktywów banków w krajach CESEE.

W przypadku czynników zależnych od banków, Klein dowodzi, że poziom kredytów nieregularnych jest zależny od następujących kwestii:

- wyższej jakości zarządzania bankiem (mierzonej rentownością w stosunku do poprzedniego okresu), co prowadzi do obniżenia należności nieregularnych,
- zagrożeń związanych z hazardem moralnym, takich jak np. utrzymywanie kapitału na niskim poziomie, mających tendencję do pogorszenia należności nieregularnych.

Badanie wykazało ponadto, że nadmierne podejmowanie ryzyka przez banki (mierzonego wskaźnikiem kredytów do aktywów sektora bankowego oraz tempa wzrostu wolumenu kredytów bankowych) przyczyniało się do wzrostu kredytów nieregularnych w kolejnych okresach. Wyniki badania wskazują również na występowanie efektów zwrotnych z systemu bankowego na realną gospodarkę. Szacunki potwierdzają, że wzrost poziomu kredytów nieregularnych ma znaczący wpływ na wolumen kredytów (w relacji do PKB), wzrost realnego PKB, bezrobocia i inflacji.

Podobne zależności potwierdzają wyniki badań Curak, Pepur, Poposki (2013) przeprowadzone na próbie 69 banków w 10 krajach Europy Południowo-Wschodniej, w latach 2003–2010, z wykorzystaniem uogólnionej metody momentów. Badaniem objęto zarówno czynniki makroekonomiczne, jak i bankowe (specyficzne). Wyniki wykazały, że niższe tempo wzrostu gospodarczego, wyższa inflacja i wyższe oprocentowanie są związane z wyższymi kredytami nieregularnymi. Dodatkowo, na ryzyko kredytowe wpływają zmienne charakterystyczne dla sektora bankowego, takie jak wielkość banku, wydajność (ROA) oraz wypłacalność.

Z kolei w badaniach Mwanza Nkusu (2011), opierających się na próbie 26 rozwiniętych krajów (*advanced economies*), w okresie 1998–2009, można znaleźć wyliczenia odnoszące się do wpływu wzrostu poziomu kredytów nieregularnych na ceny aktywów, poziom kredytów dla sektora prywatnego czy wzrost gospodarczy. Autor wskazuje, że w wyniku tzw. wstrząsów NPL można oczekiwać, że:

- relacja kredytów sektora prywatnego do PKB zmniejszy się o 4,5 p.p. w pierwszym roku, i będzie się ten spadek pogłębiał aż do poziomu 28 p.p. w czwartym roku,
- tempo wzrostu PKB w pierwszym roku po wystąpieniu wstrząsów obniży się o 0,6 p.p. Spadek PKB będzie kontynuowany do trzeciego roku, kiedy to PKB będzie niższe o 1,4 p.p.

Analizy ekonometryczne przeprowadzone przez Becka, Jakubika i Piloiu (2013) wskazują natomiast, że to realny wzrost PKB był głównym czynnikiem kształtującym poziom wskaźnika kredytów nieregularnych w ostatniej dekadzie. Z tego względu, spadek aktywności gospodarczej na świecie pozostaje najważniejszym ryzykiem dla jakości aktywów banków. Autorzy badania zwracają jednocześnie uwagę, że czynniki makro nie w pełni opisują zmienność poziomu kredytów nieregularnych. Analizując zagadnienie należy uwzględniać także zmienne specyficzne dla poszczególnych krajów. I tak, w krajach o wysokim poziomie kredytów w walutach obcych, deprecjacja kursu walutowego prowadzić będzie do wzrostu kredytów nieregularnych w tych krajach.

Podsumowując, literatura empiryczna analizująca związek pomiędzy czynnikami makroekonomicznymi a poziomem kredytów nieregularnych jest szeroka i relatywnie zróżnicowana. Niemniej jednak, powszechnym ustaleniem tych badań jest pozytywny związek między jakością aktywów a poziomem wzrostu gospodarczego. Badania przeprowadzone w krajach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej (CESEE) wskazują ponadto na związek ekspansji na rynku kredytów z późniejszym wzrostem kredytów

zagrożonych. Wyniki badań wskazują również na występowanie efektów zwrotnych z systemu bankowego na realną gospodarkę. Szacunki potwierdzają, że wzrost poziomu kredytów nieregularnych w krajach CESEE ma znaczący wpływ na wolumen kredytów (w relacji do PKB), wzrost realnego PKB, bezrobocia i inflacji.

3. Analiza porównawcza jakości kredytów w krajach Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW)

3.1. Opis metodyki badania i baz danych

Do oceny jakości portfela kredytowego banków czy sektorów bankowych stosuje się powszechnie wskaźnik należności (kredytów) nieregularnych (z rozpoznaną utratą wartości). W analizie jakości portfela kredytów wskaźnik ten stanowi relację wartości należności zagrożonych do ogólnej sumy należności. Jako kredyty zagrożone (nieregularne) przyjmuje się te, w przypadku których opóźnienie w spłacie przekracza 90 dni.

Wskaźnik należności nieregularnych (zagrożonych) jest łatwy w interpretacji (jego wyższe wartości sygnalizują słabszą jakość portfela kredytowego), ale jest obciążony szeregiem wad. J. Zeman i P. Jurča (cyt za: Wdowiński 2014) zwracają uwagę na wady tego wskaźnika, które można sprowadzić do: 1) uzależnienia poziomu wskaźnika od definicji kredytu zagrożonego; 2) retrospektywności wskaźnika; 3) zależności zmian wskaźnika kredytów zagrożonych od zmian w zakresie wolumenu kredytów (np. w okresie, kiedy kredyty rosną bardzo szybko, spadek wskaźnika kredytów zagrożonych nie musi wskazywać na zmniejszanie się ryzyka kredytowego).

Pomimo tych ograniczeń rekomendujemy ten wskaźnik do międzynarodowych analiz porównawczych. Jest to bowiem wskaźnik relatywnie prosty w konstrukcji i interpretacji, choć w porównaniach międzynarodowych należy pamiętać o spójności definicyjnej licznika i mianownika tego wskaźnika pomiędzy analizowanymi państwami.

Drugim wskaźnikiem wykorzystywanym w analizie porównawczej jest wskaźnik pokrycia kredytów zagrożonych rezerwami. Określa on zatem, w jakim stopniu dokonane odpisy pokrywają kredyty zagrożone. Wyższy poziom wskaźnika oznacza, że bank jest przygotowany na materializację ryzyka i mniej dotkliwy będzie jego wpływ na wyniki finansowe banku.

Zrealizowana w artykule analiza porównawcza miała na celu znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki jest udział należności niespłacanych terminowo w należnościach ogółem w sektorach bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej?
2. Czy globalny kryzys finansowy w sposób istotny wpłynął na pogorszenie jakości portfeli kredytowych banków z krajów Europy Środkowo-Wschodniej?
3. Jaki jest poziom zróżnicowania jakości kredytów korporacyjnych pomiędzy poszczególnymi krajami i jakie czynniki wpływają na to zróżnicowanie?

Międzynarodowe analizy porównawcze jakości kredytów powinny być realizowane z uwzględnieniem aktualnej fazy cyklu gospodarczego. Jest bowiem sprawą oczywistą, że w sektorach bankowych krajów, które znajdują się w fazie spowolnienia, wskaźniki jakości kredytów mogą być wyższe. Dlatego warto przed analizą jakości kredytów w poszczególnych krajach określić, w jakich fazach cyklu koniunkturalnego znajdują się analizowane gospodarki.

W analizach porównawczych istotne znaczenie ma również poziom szczegółowości prowadzonych badań. W przypadku analiz międzynarodowych często dostępność i porównywalność danych nie pozwala na pogłębione analizy, np. pod względem jakości kredytów udzielanych małym, średnim i dużym przedsiębiorstwom czy pod względem branżowym. Stąd też większość badań koncentruje się na analizie jakości kredytów ogółem.

W artykule analizą objęto sektory bankowe z następujących krajów Europy Środkowo-Wschodniej: Bułgarię, Czechy, Estonię, Litwę, Łotwę, Polskę, Rumunię, Słowację, Słowenię i Węgry. Porównań dokonywano w dwóch przekrojach:

- między sektorami bankowymi krajów EŚW,
- między sektorami bankowymi krajów EŚW i sektorami bankowymi krajów tzw. starej Unii.

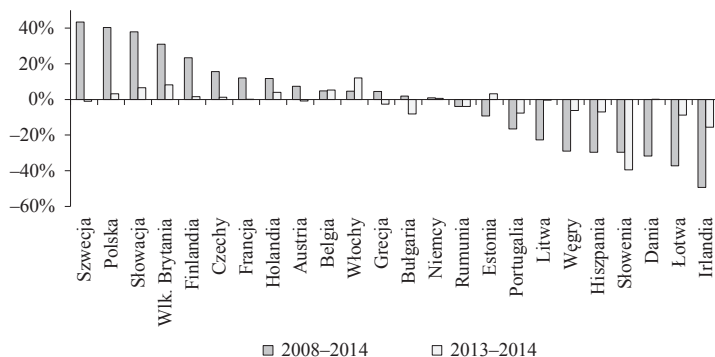
Wartości wskaźników kredytów zagrożonych obliczono na podstawie danych European Banking Authority – Risk assessment of the European banking system (EBA, 2015).

3.2. Opis wyników

Analizę rozpoczniemy od krótkiej oceny sytuacji gospodarczej krajów EŚW. Cykliczne raporty na temat sytuacji gospodarczej krajów Europy Środkowo-Wschodniej przygotowuje NBP. Z raportu opublikowanego w styczniu 2016 roku wynika, że w krajach Europy Środkowo-Wschodniej obserwowaliśmy w 2015 roku przyspieszenie wzrostu gospodarczego, co wiązało się z poprawą koniunktury u partnerów handlowych i wzrostem popytu krajowego (Beniak i in. 2016, s. 2). W Europie Środkowo-Wschodniej pod względem tempa wzrostu PKB wyróżniały się Czechy, Polska, Rumunia, Słowacja (Beniak i in. 2016, s. 6). Pomimo pewnego zróżnicowania i oddziaływania czynników specyficznych (np. dla gospodarki bułgarskiej ważne jest to, co dzieje się w Grecji, a w przypadku krajów nadbałtyckich duże znaczenie mają związki z Rosją) cykl koniunkturalny w krajach EŚW wykazywał większą zbieżność niż w latach wcześniejszych, kiedy to globalny kryzys w odmienny sposób dotknął gospodarki krajów EŚW. W 2009 roku Rumunia czy Węgry znalazły się w recesji, podczas gdy w Polsce odnotowano wzrost PKB.

Analizując sytuację sektorów bankowych z krajów EWŚ pod względem jakości kredytów należy również odnieść się do sytuacji na rynkach kredytowych w badanych krajach. Dynamika zadłużenia kredytowego w analizowanych krajach europejskich jest wyraźnie zróżnicowana. Z jednej strony można wyróżnić grupę krajów odnotowującą ok. 30% wzrost zadłużenia (Szwecja, Polska, Słowacja) w latach 2008–2014, a z drugiej ponad 30% redukcję wolumenu (Irlandia, Dania, Łotwa). Kraje EŚW (za wyjątkiem Polski i Słowacji),

na tle pozostałych sektorów, odznaczają się raczej wyższym niż przeciętnie spowolnieniem na rynku kredytowym.

Rysunek 1. Dynamika wolumenu zadłużenia z tytułu kredytów w wybranych krajach UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ECB.

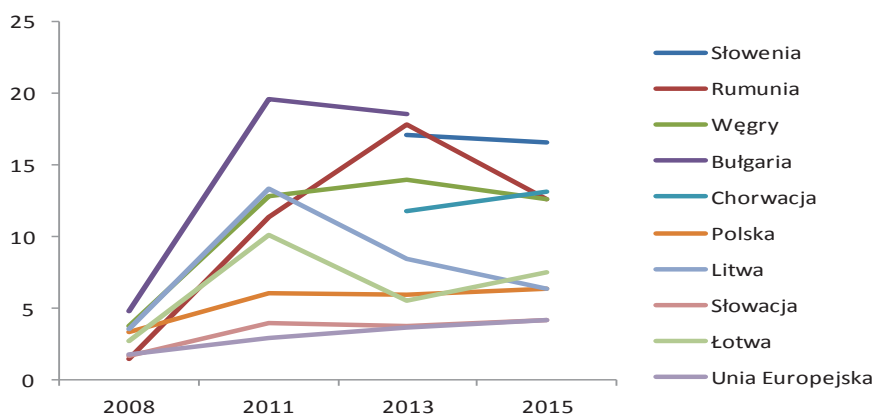
Warto zwrócić uwagę, że kryzys finansowy z 2008 roku miał duży wpływ na rynek kredytów dla przedsiębiorstw. W okresie 2008–2014 tylko w ośmiu sektorach bankowych odnotowano przyrost wolumenu zadłużenia z tytułu kredytów korporacyjnych. Znajduje się wśród nich Polska, która zajmuje trzecią pozycję pod względem dynamiki wzrostu zadłużenia (18,1%). Zdecydowana większość rynków kredytów korporacyjnych w Unii Europejskiej znajduje się natomiast w fazie recesji. Dane z końca 2014 roku wskazują na widoczne zmniejszenie wolumenu zadłużenia korporacyjnego m.in. w Irlandii, Słowenii, Hiszpanii, na Łotwie i Węgrzech. Skala redukcji w przypadku tych sektorów, na przestrzeni ostatnich sześciu lat, przekracza 30% w stosunku do wyników odnotowanych na koniec 2008 roku.

Rysunek 2. Dynamika wolumenu zadłużenia z tytułu kredytów korporacyjnych w wybranych krajach UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ECB.

Globalny kryzys finansowy negatywnie wpłynął na jakość portfeli kredytowych w sektorach bankowych krajów UE. Aiyar, Ilyina i Jobst (Aiyar 2015) przeprowadzili analizę poziomu wskaźnika kredytów zagrożonych w Europie w latach 2008–2014. Z analizy tej wynika, że w 2008 roku we wszystkich krajach UE wskaźnik kredytów nieregularnych był na poziomie niższym od 5%, ulegając w kolejnych latach znacznemu pogorszeniu. Kształtowanie się wskaźnika kredytów nieregularnych w latach 2008–2014 w wybranych krajach EŚW na tle średniej dla UE przedstawiono na rysunku 3.

Rysunek 3. Wskaźnik kredytów nieregularnych w wybranych krajach EŚW na tle średniej unijnej (lata: 2008, 2011, 2013, 2014)

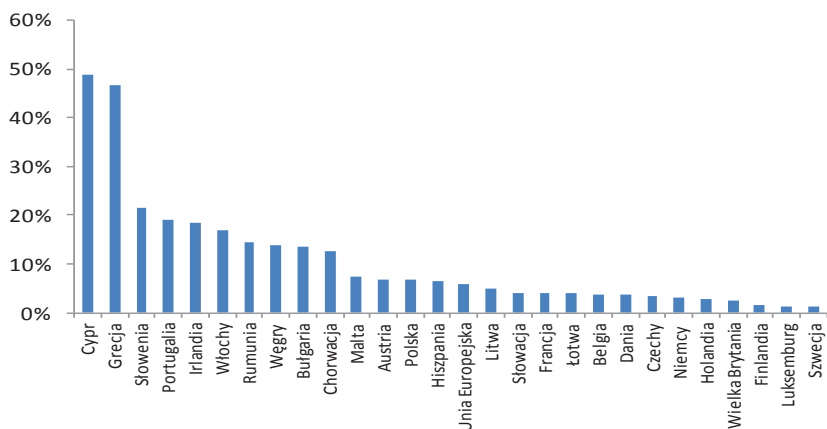
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w *Non-performing...* (2016), s. 10.

Silny wzrost kredytów nieregularnych nastąpił w Rumunii, Słowenii, na Węgrzech, Litwie i Łotwie. Nieznaczny wzrost odnotowaliśmy natomiast na Słowacji, w Polsce i w Czechach. Ogólnie we wszystkich badanych krajach EŚW nastąpiło pogorszenie jakości kredytów. Poprawa jakości nastąpiła w 2013 roku.

Sytuację pod względem wskaźnika kredytów nieregularnych w 2015 roku w unijnych sektorach bankowych przedstawiono na rysunku 4.

Sytuacja pod względem wskaźnika kredytów nieregularnych w sektorach bankowych krajów EŚW była w 2015 roku zróżnicowana. Relatywnie niski poziom tego wskaźnika odnotowano w Czechach, na Łotwie, w Słowacji i na Litwie. W tych krajach poziom wskaźnika kredytów nieregularnych był niższy od średniej UE, która wyniosła 5,9%. W Polsce analizowany wskaźnik ukształtował się na poziomie 6,7%. Najśłabsze portfele kredytowe posiadają banki z sektorów: słoweńskiego, rumuńskiego, węgierskiego i bułgarskiego. Występujące różnice wiążą się ściśle z sytuacją w poszczególnych sektorach bankowych krajów EŚW. Jak piszą autorzy cytowanego wcześniej raportu NBP, „w krajach południa regionu (Bułgaria, Chorwacja, Rumunia, Słowenia, Węgry) akcję kredytową hamował proces oddłużania się przedsiębiorstw i gospodarstw domowych, przekładający się na niski popyt

tych podmiotów na kredyt, a także wciąż wysoki poziom kredytów zagrożonych” (Beniak 2016, s. 8–9).

Rysunek 4. Wskaźnik kredytów nieregularnych w sektorach bankowych krajów UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ECB.

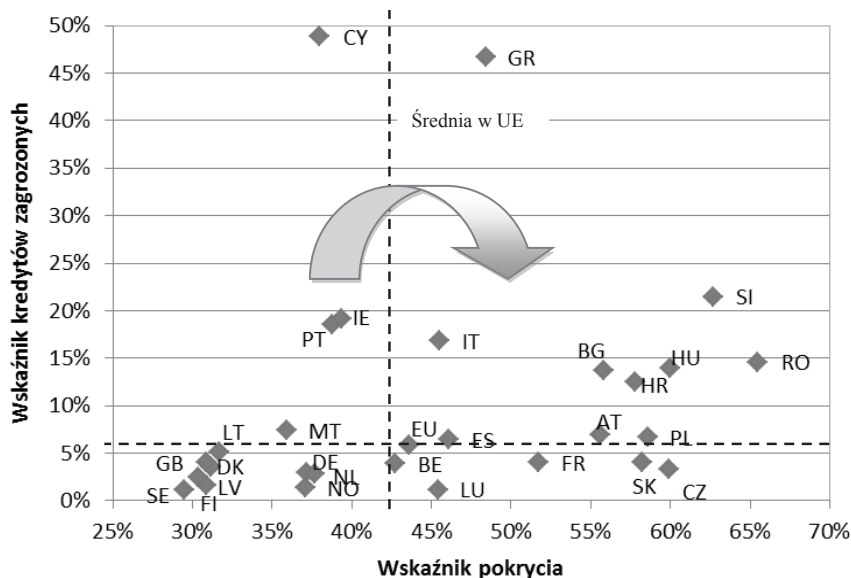
Jeśli uznamy wskaźnik kredytów nieregularnych na poziomie 10% za relatywnie wysoki, to taki wskaźnik posiadało w 2015 roku dziesięć krajów UE (w tym pięć z EŚW). Oznacza to, że w 35% krajów UE nadal występuje podwyższony poziom ryzyka kredytowego i konieczność restrukturyzacji portfeli kredytowych.

Ogólnie rzecz ujmując, kraje EŚW nie wyróżniają się szczególnie na tle innych krajów UE pod względem wskaźnika kredytów nieregularnych. Porównując jakość kredytów pomiędzy sektorami bankowymi krajów EŚW a sektorami bankowymi państw tzw. starej UE, można stwierdzić, że znacznie lepszą jakością kredytów od sektorów bankowych krajów EŚW charakteryzują się następujące sektory bankowe: szwedzki, brytyjski, holenderski i niemiecki.

Wysoka jakość kredytów jest szczególnie ważna w kontekście rozwoju gospodarczego i jego wspierania kredytem. Niski poziom wskaźnika kredytów nieregularnych stwarza bowiem podstawę do liberalizacji polityki kredytowej banków. Jest to jeden z kluczowych czynników stymulowania wzrostu PKB w krajach dotkniętych recesją i spowolnieniem gospodarczym po kryzysie finansowym z 2008 roku. Działania zmierzające do wzrostu poziomu kredytowania w gospodarce podejmuje od kilku lat m.in. Europejski Bank Centralny, stosując program ilościowego luzowania w strefie euro.

Kolejnym elementem analizy jest ocena poziomu wskaźnika pokrycia i zależności między wskaźnikiem pokrycia a wskaźnikiem NPL. Badania European Banking Authority (EBA) wskazują na występowanie swoistego rodzaju cyklu rozwoju sytuacji w zakresie kredytów nieregularnych (EBA, 2015, s. 36–27). W pierwszym etapie (lewa górna strefa

na rys. 5) dochodzi do wzrostu wskaźnika kredytów nieregularnych. Charakteryzuje się on wysokim poziomem NPL i niskim wskaźnikiem pokrycia, czyli relacją odpisów na stracone kredyty do wielkości kredytów zagrożonych.

Rysunek 5. Zależność między wskaźnikiem kredytów zagrożonych a wskaźnikiem pokrycia

Źródło: opracowanie własne na podstawie EBA (2015).

W drugim etapie (prawa górna strefa na rys. 5) wskaźnik kredytów zagrożonych utrzymuje się jeszcze na wysokim poziomie, ale wzrasta wskaźnik pokrycia. Etap trzeci (prawa dolna strefa na rysunku) związany jest z sytuacją, w której banki w związku z dokonanymi odpisami mogą dokonać restrukturyzacji portfeli kredytowych. Powoduje to spadek wskaźnika kredytów zagrożonych przy utrzymywaniu się nadal relatywnie wysokiego wskaźnika pokrycia. Przy założeniu wzrostu jakości kredytów i zabezpieczeń kredytowych, sytuacja banków powraca do normy, tzn. niskiego poziomu NPL i wskaźnika pokrycia (lewa dolna strefa na rysunku).

Sytuacja krajów EŚW nie jest jednorodna pod względem relacji wskaźnika kredytów zagrożonych i wskaźnika pokrycia. Najliczniejszą grupę stanowią Słowenia, Rumunia, Węgry, Polska, Chorwacja i Bułgaria, które znajdują się w jednej strefie charakteryzującej się wysokim poziomem NPL i wskaźnika pokrycia. Niemniej jednak sytuacja w zakresie jakości kredytów jest między wymienionymi sektorami mocno zróżnicowana – np. poziom NPL w Polsce (6,7%) jest trzykrotnie niższy niż w Słowenii (21,6%), dwukrotnie niż w Bułgarii (13,7%) i na Węgrzech (13,9%), przy zbliżonym poziomie wskaźnika pokrycia kredytów zagrożonych odpisami. Można jedynie zakładać, że w warunkach zapewniających sprawne

rozwiązywanie kwestii kredytów zagrożonych (m.in. sprzedaż wierzytelności, procedury upadłościowe), sytuacja w tej grupie będzie rozwijała się w tym samym kierunku – można oczekiwać ograniczenia poziomu kredytów zagrożonych.

Uwagi końcowe

Z analizy porównawczej sektorów bankowych z krajów Europy Środkowo-Wschodniej wynika, że sytuacja pod względem jakości kredytów jest zróżnicowana i w dużej mierze uzależniona od sytuacji poszczególnych gospodarek i sektorów bankowych. Na szczególną uwagę zasługuje utrzymujący się wysoki poziom kredytów nieregularnych w Rumunii, Bułgarii i na Węgrzech. Polski sektor bankowy, pomimo nieco wyższego poziomu wskaźnika kredytów nieregularnych niż średnia dla UE, należy zaliczyć do najlepiej prezentujących się pod względem jakości kredytów sektorów bankowych krajów EŚW, choć trzeba zauważyć, że poziom tego wskaźnika w Polsce był na koniec 2015 roku dwukrotnie wyższy niż w Czechach. W kontekście przedstawionego cyklu rozwoju sytuacji w zakresie kredytów zagrożonych można zakładać, że wysoki wskaźnik pokrycia, charakterystyczny dla polskiego sektora, pozwoli na restrukturyzację złych kredytów i doprowadzi do poprawy sytuacji, czyli spadku poziomu kredytów zagrożonych w ogólnej wartości udzielonych kredytów.

Literatura

- Aiyar S., Ilyina A., Jobst A. (2015). *How to tackle Europe's non-performing loan problem*. Pobrano z: <http://voxeu.org/article/how-tackle-europe-s-non-performing-loan-problem> (4.05.2016).
- Beck R., Jakubik P., Piloju A. (2013). Non-performing loans. What matters in addition to the economic cycle? *Working Paper Series, 1515*.
- Beniak P., Grela M., Sławińska K., Wierus K. (2016). *Sytuacja gospodarcza w krajach Europy Środkowej i Wschodniej*. Nr 1/16. Instytut Ekonomiczny, NBP.
- Berger A., De Young R. (1997). Problem Loans and Cost Efficiency in Commercial Banks. *Journal of Banking and Finance, 21*. Pobrano z: <http://www.federalreserve.gov/pubs/feds/1997/199708/199708pap.pdf> (5.05.2015).
- Cissi M. (2015). *Banking Insight No. 2*. Federal Reserve Bank of St. Louis.
- Clair R.T. (1992). Loan Growth and Loan Quality: Some Preliminary Evidence from Texas Banks. *Economic Review – Third Quarter*.
- Curak M., Pepur S., Poposki K. (2013). Banks and Bank Systems. „CPC Business Perspectives”, 8 (1).
- Fofack H. (2005). Non-performing Loans in Sub-Saharan Africa: Causal Analysis and Macroeconomic Implications. *World Bank Policy Research Working Paper, 3769*.
- Klein N. (2013). Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Impact on Macroeconomic Performance. *IMF Working Paper, 13 (72)*.
- Modifications to the Current List of Financial Soundness Indicators* (2013). International Monetary Fund.
- Non-performing loans In the Banking Union: stocktaking and challenges* (2016). European Parliament. Pobrano z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/574400/IPOL_BRI\(2016\)574400_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/574400/IPOL_BRI(2016)574400_EN.pdf).
- Nkusu M. (2013). Strategy, Policy, and Review Department Nonperforming Loans and Macrofinancial Vulnerabilities in Advanced Economies. *IMF Working Paper, 11 (161)*.
- Rajan R., Dahl S.C. (2003). Non-performing Loans and Terms of Credit of Public Sector Banks in India: An Empirical Assessment. *Occasional Papers, 24 (3)*. Reserve Bank of India.
- EBA (2015). Risk assessment of the European banking system. European Banking Authority.
- Salas V., Saurina J. (2002). Credit risk in two institutional regimes: Spanish commercial and savings banks. *Journal of Financial Services Research, 22 (3)*, 203–224.

Smaga P. (2014). Pomiar stabilności finansowej i rola banku centralnego. *Bezpieczny Bank*, 4.

Wdowiński P. (2014). Makroekonomiczne czynniki ryzyka kredytowego w sektorze bankowym w Polsce. *Gospodarka Narodowa*, 4.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE QUALITY OF LOANS THE BANKING SECTORS IN CENTRAL EASTERN EUROPE

Abstract: *Purpose* – The article presents a comparative analysis of the quality of the loan portfolio in the Polish banking sector and the banking sectors of other EU countries. The analysis was designed to capture the main differences in the quality of loan portfolios between the CEE countries and to identify important factors that determine it.

Design/methodology/approach – The article reviews research on the quality of corporate loans in Europe. The proposed methodology allowed to realize a comprehensive analysis of the quality of portfolios of corporate loans and the cost of credit risk.

Findings – A comparative analysis of the banking sectors from Central and Eastern Europe indicate that credit quality is varied and largely depend on the circumstances of individual economies. Particularly noteworthy is the continuing high level of non-performing loans in Romania, Bulgaria and Hungary. Polish banking sector, despite the slightly increased level of non-performing loans than the average for the EU, is one of the best performing in terms of quality of loans the banking sectors in the CEE countries, although it should be noted that the level of this index in Poland was at the end of 2015 years twice higher than in the Czech Republic.

Keywords: credit quality, loan, bank, non-performing loans (NPL)

Cytowanie

Lepczyński B., Penczar M. (2016). Analiza porównawcza jakości kredytów sektorów bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 4 (82/1), 931–943. DOI: 10.18276/frfu.2016.4.82/1-77.